

EN GÅRD OG DENS BEBOERE.

Om Nygård i Øster Starup sogn.

Historien om en stormandsgård der blev en herregård, en borg og en kongsgård, som har været forsvundet i 300 år, men navnet og historien består.

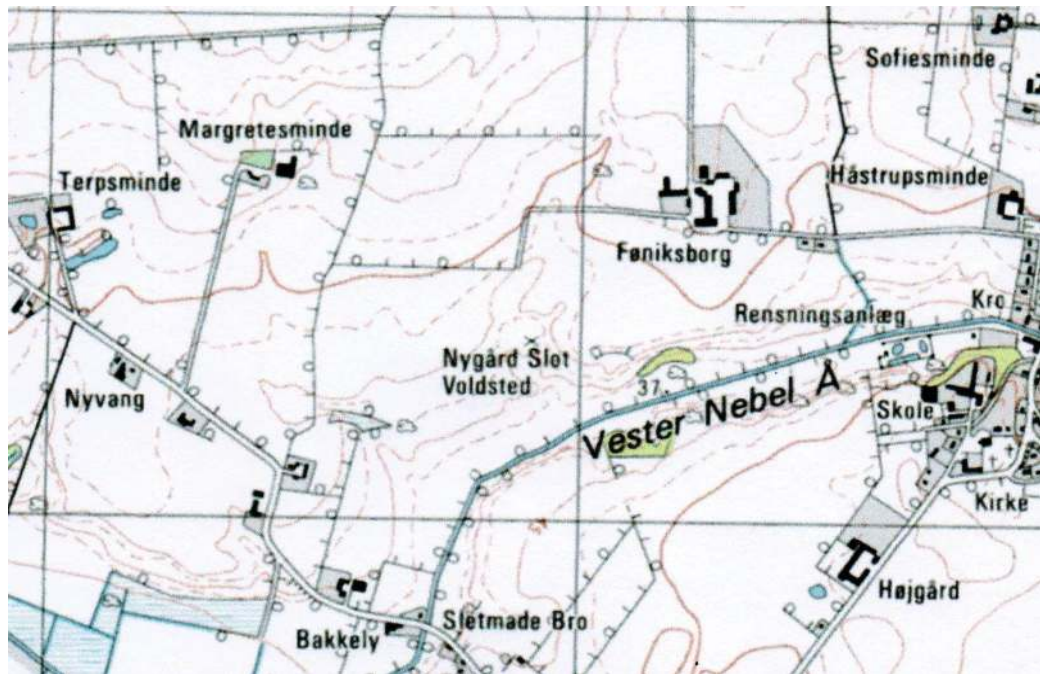
af

Bendt Spendrup Mathiasen

Øster Starup sogn er i lighed med andre sogne i området mellem Vejle og Kolding fattig på herregårde med slotte og voldgrave, ja- faktisk findes ingen; men sådan har det ikke altid været.

I Øster Starup har der været fire herregårde, eller måske rettere Storgårde, nemlig "Skovgård", "Damsgård", "Hesselballe" og "Nygård", desuden var der to mindre herregårde i Starup, vi ved hvem der har ejet dem, når de er solgt til kongen, og når de er nedbrudt. Skovgård og Damsgård blev totalt nedbrudt og jorden lagt under Nygård. Alle navnene eksisterer også i dag, men gårdene der bærer dem, har meget lidt med de tidligere "herregårde" at gøre. At vor egn ikke er velsignet med statelige herregårde og slotte, som man f.eks. oplever på Fyn, Sjælland og Djursland, kan vi takke de danske konger for, som fra sidst i 15hundrede tallet begyndte at samle gods især om kongeslottene ved Kolding, Skanderborg, Dronningborg og på Sjælland. Frederik d. II overtog alene i Koldinghus len 600 gårde. Denne samling af gods skete ved køb, mageskifte og hvis også med en del tvang. Alt sammen for at tilfredsstille kongernes lyster til at gå på jagt. Områderne benævntes "De kongelige vildtagre" Eller "Vildtbane". Senere, da Kristian d. VI manglede penge til de stadig dyrere lejetropper, besluttede han, at bønderne på hans fæstegårde på krongodset skulle udgøre kernen i et nyt nationalt rytteri og vildtageren blev nu omdannet til rytterdistrikt.

Middelalderens Nygård hed Møgtved eller Møgeltved, som kan oversættes til "megen eng", i en synsforretning fra 1578 fortælles at der avles 800 læs hør på gården. Navneskiftet hænger formentlig sammen med at gården på et tidspunkt er blevet flyttet. På Phønixborgs mark, som fra gammel tid kaldes "Slotskobbel", har der ligget en borg, det kan være den oprindelige Møgtveds plads, Nationalmuseet har undersøgt og registreret pladsen og tinglyst følgende tekst: "Voldstedet består af en nærmest firesidet banke ca. 75 x 125 m, orienteret NØ-SV, hvortil i SØ slutter sig en mindre rundagtig banke, diameter ca. 50 m. Anlægget afgrænses i NV, V og SV af en naturlig lavning, i NØ og Ø, hvor terrænet er højere, derimod af en 10 - 15 m bred grav, der er bedst bevaret nær den store bankes NØ-hjørne, hvor bunden ligger ca. 2 m under bankens overflade. Mellem de to banker er graven kun bevaret som en svag sænkning i terrænet. Voldstedet ligger i dyrket mark ca. 400 m SV for det nuværende Phønixborg. Fredningens grænser går i vest langs bankens skrænt mod lavningen og på de øvrige sider langs ydersiden af voldgraven. Ovennævnte mindesmærke må ikke udjævnes, ændres eller på nogen måde beskadiges ved gravning, beplantning, bebyggelse eller henkastning af jord, sten og affald. Almindelig landbrugsmæssig drift er tilladt, dybdepløjning dog kun efter tilladelse fra Nationalmuseet". Det menes at det gamle Møgtved er revet ned engang mellem 1459 og 1500.

Det fredede voldanlæg ved Phønixborg.

I 1904 fandt man store murrester på Terpsmindes mark. Nationalmuseet havde ikke bevillinger til en grundig undersøgelse af fundet; men foretog en del opmålinger og fotograferede området. (2. Afd, fotografierne findes på lokalarkivet), Der afdækkedes meget betydelige fundamenter, syldsten sammenføjet med kalk, 125 til 180 cm brede. Der fandtes også munkesten, der bar spor af at have været brugt to gange. En enkelt mur har været ca. 65 cm bred og har haft en udstrækning på ca. 45 meter. Det kan være hertil Møgtved er flyttet og helt naturligt har fået navnet Nygård. Denne Nygård blev revet ned engang i begyndelsen af 1700 tallet.

Den 14. april 1905 skrev Kolding Folkeblad følgende:

Ruinerne ved Terpsminde
vil paa Grund af de dermed for-
bundne Dødsstraffinger (1,000—1,200
Kr.) foreløbig ikke blive udgravede.
Det viser sig, at Bygningerne, hvoraf
Ruinerne er Levninger, er nedbrudte
i Aaret 1718.

Arkiver har kopier af de fotos, som Nationalmuseet tog.

Møgtved senere Nygård var den eneste af herregårdene, som fik lov at bestå efter kongemagtens overtagelse.

Beboere:

Væbneren Niels Assersen skrives i årene 1410-15 til Møgtved.

Albert Rytter (Lange Skeel)

Møgtved var i flere hundrede år ejet af familien Skeel. Den første Skeel vi kender, var Albert Rytter også kaldet Lange Skeel, han var kongelig foged i Jerlev Herred, når vi kender ham, er det bl.a. fordi, vi med sikkerhed ved, at han blev slået ihjel på Jerlev ting omkring år 1400 af Ditlev Limbek ejer af Nebbegård ved Rans fjord. Det var på et tidspunkt hvor mord straffedes lempeligere end f.eks. tyveri. Mord var en naturlig udgang, når stormænd var uenige og kunne ofte klares med et "sonoffer". Et almindeligt drab sonedes med 54 mark i mandebod. Et drab på tinge var det alvorligste brud på tingfreden og straffedes med yderligere 40 mark. I det her tilfælde var den dræbte oven i købet Dronningens (Margrethe) ombudsmand, det kunne meget vel koste den gode Nebbe herremand livet.

ALBRET RYTTER.

I et brev 1401 erkender Ditlev Limbek sin brøde og skøder sin gård Nebbe til dronning Margrethe d. I og Erik af Pommeren: "At for den uret og brøde, han havde begået over for Albert Rytter, som han slog ihjel på Jerslev herredsting, og imod hans venner og frænder og for det falsmål, han var ifaldet til kong Erik og dronning Margrete for det skete, skødede og oplod han dem og deres efterkommere til kronen og kongedømmet den faste gård Nebbe i Kolding len i Nørrejylland at besidde evigt som deres åbne gård og slot; og han forpligter sig og sine arvinger til over for fornævnte kong Erik eller dronning Margrete, at når de påbyder og ønsker det, da skal den fornævnte gårds fæste nedbrydes og forlægges ufortøvet uden nogen indsigelse og ikke opbygges igen uden med deres vilje. Givet etc. 1401".

Ditlev Limbek slap billigere end brevet antyder, sandsynligvis blev gårdens befæstning nedbrudt, men gården beholdt han og den gik i arv til hans børn og børnebørn.

Albert Rytter Lange Skeels oprindelse er noget usikker, der er flere beretninger om, hvordan han er kommet hertil, med en Sachisk prinsesses hof, at han skulle være ud fra en Pommersk slægt, som via Mechlenburg skulle have bredt sig til Danmark. I en gammel slægtsbog over adelige familier står om Skeelerne: de siges at være kommet til Danmark fra Meissen, og den, første var Albert Skiel, som kaldes Lange Skiel, kom fra Meissen, hans frue hed Fru Anna (Pig) hendes våben var 3 sorte Paschahatte, som Tyrkerne bruger. Om slægtsnavnet er et oprindeligt personligt tilnavn – som øgenavn for et skeløjet medlem af familien – eller er optaget fra en stammoder af

den i 14. og 15. århundrede i omegnen af Ribe bofaste slægt Skeel eller Skelle (med en ørnekle i skjoldet) lader sig ikke afdø. Den grevelige linje fører navnet i formen Scheel.

Anders Albertsen Skeel f. før 1401 d. omk. 1459

Efter Alberts død skrives hans søn Anders Albertsen Skeel, i 1421 til Møgtved. Han var gift med Kirsten Lauridsdatter Hvas af Ormstrup (d. ca. 1459). Han var også ejer af Hegnet i Harre herred Han var også en tid ejer af Skovgård i Starup Anders Albertsen Skeel nævnes flere gange i bevarede dokumenter, som viser, at han i lighed med andre af tidens stormænd var meget aktiv på ejendomsmarkedet.

Anders Skeel var først gift med Kirsten Nielsdatter Krag, med hvem det vides, at han fik tre børn. Efter Kirsten Nielsdatter Krags død blev han gift med Kirsten Lauridsdatter Hvas med hvem han fik seks børn. Det var sønnen Iver Skeel (f. omk. 1438, d. omk. 1480) fra det sidste ægteskab som overtog Møgtved.

Iver Andersen Skeel 1438 - 1480

I bogen "Optegnelser om Familien Skeel", skrevet af Vilhelm Samuel Skeel, står: Iver Andersen Skeel, Søn af Anders Skeel og Kirsten Hvas, nævnes til Møgtved, Rygaard og Hegnet; jeg skulde imidlertid antage, at han ved skifte med broderen Albert har overladt Hegnet til denne og selv beholdt Møgtved eller en del af samme, og at han ved ægteskab har erhvervet Rygaard, som han har sammenlagt med (sin del af) Møgtved og kaldt den ejendom Nygaard. Navnet Møgtved ophører nemlig nu.

Iver Skeel var gift med Else Limbek, en datter af Hennecke Limbek til Nebbe og hustru Tuesdatter til Hareberg i Sverrig. Ved dette giftermål må det antages, at Iver Skeel har fået en del af de Limbekske ejendomme i Nørre Jylland, hvoraf han, som anført, i forbindelse med sin fædre arv i Møgtved har oprettet herregaarden Nygaard, der såvel som Møgtved lå i Starup Sogn, i Brusk Herred.

Ved ægteskab med Else Linbek er der i øvrigt den pudsighed, at det var denne Else Limbeks farfar, som slog hendes mands, Iver Skeels farfar, ihjel.

Hans Iversen Skeel d. omk. 1539

Den næste Skeel på Møgtved, som nu kaldes Nygård, er Iver og Elses søn Hans Iversen Skeel.

Han var gift 1' gang med Ellen Løvenbalk, datter af Peder Eriksen Løvenbalk af Vinderslev. 2' gang giftede Hans Skeel sig med Gjertrud Rosenkrands, en Datter af Danmarks Riges råd og Marsk Ludvig Nielsen Rosenkrands til Palsgaard.

Hans Skeel førte en sag om skellet mellem Starup og Fredsted en gammel strid, som lokalhistorikeren Poul Lindholm omtaler i sin bog "Starup Sogn i Brusk Herred" (1911).

den første halvdel af 1500erne var der en stor strid om markskellet mellem byerne Starup og Fredsted. Hovedmanden i denne strid var en selvejerbonde ved navn Peder Jensen og Hans Skeel. I et brev til kongen klager han over, at hans medarvinger vil "forvelde" (trænge ind med magt) sig ind på hans gård, men i markskel sagen ser det rigtignok ud til, at han har villet "forvelde" sig ind på sine naboers mark.

I 1534 da Skipper Clement rejste de nordjyske bønder mod adelen og Frederik I, til fordel for Kristian II, vides det, at døningerne nordfra også nåede Nygård i Starup sogn, som det vidnefast er beediget, at Hans Skeel der fik sine breve ødelagte i forgangne fejetid, men om det var egnens beboere, der ville sige herremanden tak for et muligt ublidt herrevælde, som det skete nordpå, eller det var oprørere nord, som var på spil, som det bl. a. skete omkring Horsens, det vides ikke.

Hans Skeel er formodentlig begravet i Vinderslev Kirke, i alt fald findes han afbilledet i fuld harnisk på en tavle i kirken med hans navn nedenunder.

Ellen Løvenbalk må være tidlig død, Gjertrud Rosenkrands var død 1525.

Se også "[En sag om horeunger.](#)" om en af Hans Skeels uægte sønner.

Niels Hansen Skeel 1480 - 1561

Niels Skeel gift med Karen Krabbe var den næste ejer af Nygård, som han arvede efter sin far. tillige med Vinderslevgaard i Vinderslev sogn ved Kjellerup. Skeel boede nok formegentlig på Vinderslevgaard, hvor han skal have ladet "en del af sine forfædre male med adskillige slags klædedragt". Niels Skeel er mere kendt som en af de mest velhavende herremænd i Ribe Stift, der gerne stiller en halv snes væbnede svende, når flertallet kom med en enkelt eller kom helt alene. Det var ellers ikke fordi han spillede nogen større rolle i datidens statsliv. Som den store herremand han var, finder man ham i en mængde retssager, i hvilke han optræder snart på egne, snart på andres vegne. Mange af retssagerne handler om adkomst til gods, om arvesager, om ret til fiskeri i Limfjorden, om ulovlig indflyttelse og meget andet.

Spøttrup firelænget borggård – kan Nygård have set sådan ud?

Hans Hovedsæde var Nygaard i Starup sogn, den forsynede han med en firlænget, grundmuret borggård, datidens ideelle herregårdstype. Men - hans søn og arving faldt i syvårskrigen, og nogle år senere kom den tid, da Frederik II skabte sin kgl. vildtbane, på sit fri Kronens Enemærke Koldinghus len. Niels Skeels enke Karen Krabbe og datteren, Ingeborg Skeel, måtte - med lyst eller ulyst - mageskifte Nygaard og alt dets gods i lenet til Kronen, en sag der allerede var startet i 1573, i det år var kongen begyndt at forhandle med Karen Krabbe om erhvervelsen af Nygaard, men under de mange forhandlinger om dette mageskifte, der strakte sig gennem de følgende 5 år, forlyder der intet om, at han ønskede at erhverve den for fredejagten skyld eller for at få adelen købt ud af egnen. End ikke i et af de mange breve om denne sag, hvori kongen i en ærgerlig tone befaler besigtelsesmændene at skynde sig, „for at vi en gang for alle kan få ende dermed og ikke skal lide mere skade ved sagens forhaling", udtaler han, at han ikke har nogen bestemt plan med erhvervelsen af godset.

Besigtelsesmændne beskriver Nygård således: "*Fandtes der inden for graven en gård indmuret i 4 stenhuse med kvister dæraf, som og er muret af grund, og husene to loft høje med gode kældre under og takt med tagsten, stuerne en part panelet og formalet og med vinduer, loft og bænke vel ved magt holden og en temmelig skøn grav omkring, og findes disse efterskrevne huse i staldgården og ladegården: item vesten i staldgården en 12 bindingers stald, item et hus, som kaldes salen, er 20 bindinger langt, 15 alen bjælker, item et 6 bindingers hus med 4 alen stolper. Udi ladegården østen i gården en lade, 29 bindinger lang og 9 alen bjælker, er 2 udskur hos. End et hus østen i gården er 16 bindinger langt, 14 alen bjælker og 9 alen stolper, som forfalden er. Item vesten i gården et øksenhus, 21 bindinger langt og 12 alen bjælker, norden i gården et øksenhus, 10 bindinger langt, 10 alen bjælker. Søndnen i gården et porthus, 16 bindinger langt, 6 alen bjælker, 5 alen stolper, et smedehus. Alle disse huse neden for broen er muret mellem stænger, uden gavlen på et hus norden i ladegården, det er slaget med ler. Og findes der ved gården 5 fiskeparker, store og små, 2 humlegårde med den, der ligger ved Fredsted, og 2*

abildhaver, dog er de ikke diert*) frugtbare".

*) Meget

Besigtigelsesmændenes beskrivelse siger kun noget om bygningerne, men da lensmanden over Koldinghus Casper Marckdanner overtog lenet i 1585, findes en nøjere beskrivelse over hvert enkelt værelse på gården

Her gengivet i tillempet nudansk.

I Kgl. Majestæts kammer:

Et udrakt bord (et bord til at trække ud), to andre borde, 13 stole som er kommet fra Kolding, 4 bænke. Stuen omdraget med rød engelsk. En rød engelsk bordrug, en lille lysekroner med 6 piber af messing, 11 lyspiber slaget på væggene.

I Kgl. Majestæts skrivekammer:

Et lille bord, en rød engelsk skrivedug. Stuen omdraget med rød engelsk.

I Kgl. majestæts sovekammer:

Et bord. Stuen omdraget med rød engelsk.

I Dronningens kammer:

Omdraget med rød engelsk. To borde, 7 stole, to skærmbretter, en bæk, fire lyspiber slagne på væggene

Derefter nævnes "den unge frøkens kammer"(en af prinsessernes værelser), "frøknernes sengekammer", "jomfru og fruentimmernes kammer", "det store sengekammer derhos" og "et andet lidet sengekammer."

Endvidere er der fadebur-stue, lensmandens kammer, lensmandens svendekammer, borgstuen (en skive, et langt bord, en bæk), fogeden, skriverens og urtegårdsmandens kamre og køkkenet.

Åbenbart kommer vi nu over i en anden fløj, idet listen fortsætter med kongens kammerjunkers kammer, en liden stue derved, "den unge herres kammer" (det er Christian d, IV's værelse) og den store stue.

Her findes bl.a. en seng, som fru Karen Skeel har givet kongelig majestæt, som er en stor Bolster dyne og en stor Bolsterhoveddyne, et dynedækket, to puder, et læderlag, et tyndt sengeklæde, to stykker rødt skellert til omhæng og en kappe dertil Endelig er der i borggården et bryghus.

Det ville naturligvis have været interessant at have et billede af gården. I 1617 da Marckdanners enke Sofie Oldeland afleverer lenet, findes en beskrivelse af borgen. Som i 1578 findes 4 huse i borggården, opmuret af grund og tækkede med tegl. Endvidere nævnes "to små vindeltrapper", som er tækkede med skiffersten og en rund karnap belagt med bly, alt vel ved magt

Tre stalde ud i staldgården, de to hver 30 fag, den tredje 17 fag, muret mellem stænger, tækket med tegl og ingen loft deri, uden 15 fag i det vestre hus, som er noget brøstfældigt. Et lille porthus, 4 fag øst i staldgårdensom er gammelt og står for fald

Et hus i urtehaven, som urtegårdsmanden har sit værelse i, 14 fag langt, som er muret mellem stænger og tækket med tegl, vel ved mage så vel plankerne rundt om urtegården.

Billedet af borgen kan udbygges af notitser, der findes i Koldinghus Lensregnskaber, af regnskabet fra 1610-11 fremgår det at der har været en løngang på Nygård: Den gik fra "Kgl. Majestæts kammer og under jorden ind og ud i urtegården sammesteds". Løngangen var en overbygget gang, der langt fra i hele sin længde var skjult i jorden.

I regnskabet 1617-18 hedder det, at den gik over voldgraven og ind i urtegården, der lå udenfor gravene. Endeligt nævnes det at der ved Nygård var indrettet et salpeterværk, det lå dog i virkeligheden ved Borlev. (Se Vejle Amts Årbog, 1913)

Og selv efter at mageskiftet delvis var kommet i stand og Karen Krabbe havde overtaget Voergård, som hun skulde have til vederlag for Nygaard, vedblev hun dog at beholde denne en tid, en slående modsætning til senere, da kongen overtog de godser, han ønskede at tilskifte sig omkring Kolding, længe før handelen var bragt i stand. Endelig 18. juni 1578 gik mageskiftet med Karen Krabbe i orden, og i de samme dage kom kongen til Kolding.

Epitafium i Vinderslev kirke

"Gud bevare mig og mine i disse farlige dage", lod Karen Krabbe skrive under portrætterne af sin afdøde mand, Niels Skeel, sig selv og deres børn på et malet epitafium fra 1556 i Vinderslev kirke. Fru

Karens ønske var omsonst, hendes søn Hans Skeel, faldt med sværd i hånd ved Svarterå d. 20. oktober 1565.

Karen Krabbe måtte nu med sin datter Ingeborg drage til det tidligere bispegods Voergård i Vendsyssel, som hun havde erhvervet ved mageskiftet, med ikke mindre end 157 fæstegårde. Det var et stort gods Karen Krabbe fik for Nygård, men det var også et betydeligt gods hun afgav. Ved skødet af 18. juni 1578 nævnes hvad Kronen (kongen) overtog fra Karen Krabbe: Hovedgården Nygård med bygning skov og ejendom; i Jerlev Herred, Starup sogn, Ågård by: 15 gårde og et stykke jord ved den ene gårds botoft. Egtved sogn og by: 2 gårde og ½ otting jord. Bruskh herred, Starup by: 3 gårde og tre bol. Fredsted by: 2 gårde. Smidstrup sogn i Tiufkær: 1 gård og et gadehus. Almind sogn i Dons: 1 gård. Nøbbøl sogn og by: 8 gårde og 1 bol. Torild herred: nogle gårde, ligeledes i Skanderborg len, Vor herred, i Hatting herred, i Endle herred, i Hardsyssel, Skodtborri herred, i Hinge herred, i Hammerum herred, i Hanherred, og endelig møllen ved Nygård, som drives af gårdsgraven, hvorfor den ingen skyld svarer, desuden 6 andre møller (Nøbbøl, Hjortborri, Dons, Tuorndal, Hvolbøl og Lundum) Vidner på skødet: Niels Kaas til Thorupgård, kansler: Arrild Hvidtfeld til Lilleø, Sekretær: Laurits Skram til Hastrup.

Inden Ingeborg og hendes mor drog af sted fra Nygård, var Ingeborg dog blevet gift 31. august 1560 på gården, med Otte Eriksen Banner til Asdal og Bangsbo i kongen Frederik d. II nærværelse. Kongen bærede ikke alene sin vært med sin nærværelse, han indbød også sine krigsfæller fra Ditmarskrigen til at komme med. Således skrev han til Hertug Adolf af Slesvig og bad ham komme til Nygård for at pleje glæden. Der var virkelig glans over brylluppet i de store sale på Nygård. Kongens egne trompetere og paukespillere leverede musikken mange glas blev sikkert tømt til ære for det nygifte par. Det er sikkert også vinens indflydelse, der helt undtagelsesvis har forledt kongen til at give Hertug Adolf af Slesvig lov til at udføre 200 jyske stude toldfrit over Kolding Bro og ikke nok med det, nu da kongen var ved at give begunstigelser, så fik Bertram Sehested fra Brøndlund slot ved Åbenrå også tilladelse til at udføre 100 stude toldfrit. Toldkassen var kongens helt egen guldgrube, af denne kan det selv i dag ses, at udgiften til festen på Nygård gik ud over Kolding Toldkasse.

På Voergård blev Ingeborg senere kendt som "Den hvide dame", der går igen.

Med Skeelernes fraflytning fra Nygård og kongens overtagelse, var Nygårds tid som adelsgods omme. Nu kom en tid hvor gården var bolig for Frederik II under hans rejser rundt i landet.

Frederik d. II

Straks da Frederik d. II overtog Nygård, søgte han at forbedre gårdens drift, dens tilliggede øgedes, landsbyen Skøvbølling blev nedbrudt og jorden lagt under Nygård.

Bønderne under Nygård håbede på bedre kår, da de nu havde fået landets konge som herre. Men da de kom med et andragende om skattelempelser og nedsættelse af landgilden, svarede kongen meget afvisende og antydede, at ved andre slotte blev bønderne mere besværede end her.

Det skal her bemærkes, at Frederik den Anden under 6. juni 1583 forundte bønderne i Ågård, "For vor gård Nygård betydelige fritagelser i tre år, imod at de forbedrede deres gårde med bygning, så at i hver gård kan findes godt staldrum til 5 eller 6 heste, og gode bekvemme værelser, så at vore hofsinder kunne ligge hos dem med deres folk og heste, når vi komme hid til gården". (Hofsinder = adelsmænd der gør tjeneste ved hoffet)

Fra hans kalenderoptegnelser som er bevarede fra årene 1583 -84 og 87, ved vi, at han i disse år boede mindst 15 gange og ofte flere dage på Nygård.

F.eks. skriver kongen i kalenderen d. 1. juni 1583: " I dag drog jeg til Nygård, der var min Sofie også", andre gange er børnene også med. Den 30. april 1583 skriver han: " i dag fik de mechenborgere deres besked, samme dag gjorde jeg Gilbert Jung (Skibshøvedsmand) hans bryllup her på Nygård". Kongen arbejdede også på Nygård, der findes mange breve, som er dateret på Nygård.

Når kongen opslog "Hoflejr" på Nygård, var det med hele sin husholdning, køgemester, køkkenfolk, hofsinder og ikke mindst den 30-50 mand store Drabantgarde, som også kunne spille til dans.

Frederik II benyttede ofte Nygård, også hans efterfølger på tronen Kristian IV, har været flittig til at komme på gården, i hans breve nævnes Nygård ofte, i hans skrivekalender forekomme Nygård også, således: Aug. 28. reiste fra Anderskov til Ulfeldtsholm i Fyen. 21. Aug. til Odense. „Sammesteds kom nogle Frantsoser med skrivelse fra Kongen af Frankrige." 25. Aug. til Middelfart. 26. Aug. Fra Middelfart til Stenderup Skov, hvor kongen jagede; og siden til Kolding. Aug. 28. Fra Kolding til Nygaard.

I 1593 ved vi med sikkerhed, at en Peder Helt fungerede som foged på Nygård, idet han sammen med sognepræst Mads Jensen og Jørgen von Bremen* i Starup gav prædikestol og lydhimmel til Øster Starup kirke, hvor den fortsat minder menigheden om: "Hører ordet og bevarer det".

* Jørgen von Bremen kongens karl, får 1580 af kongen den gård i Starup der havde været ejet af Claus Glambek. (Store Starupgård).

Jørgen von Bremen bliver fri for landgilde, ægt, arbejde og anden tyngde og får fri olden til 30 hjemme-fødte svin i gårdens skove, imod at han skal være forpligtet til at afrette skydeheste til kongen og påse, at der ikke skydes i Starup skov og ikke fiskes i de omkringliggende fiskebække og damme. Træffer han nogen, der går med lange rør (bøsser) udenfor de alfare Veje, skal han se at få fat i dem og føre dem til Koldinghus, men kan han ikke blive deres overmand, skal han følge efter dem, få at vide, hvem de er, og melde det til lensmanden. Er krybskytterne almuefolk, må han, hvis han ikke kan få fat i dem, og de heller ikke vil følge med ham og give besked, skyde et lod (kugle) i dem. Selv må han under den højeste straf ikke skyde et dyr. Han skal påse, at der ingen geder holdes, der kan løbe ind i kronens skove og gøre underskoven skade; træffer han i skovene geder, der allerede er forbudte, skal han have ret til enten at skyde dem eller lade dem drive til Koldinghus. Træffer han hunde i skovene, må han skyde dem, hvem så end de tilhører.

Prædikestol med lydhimmel fra 1593

Christian d. IV

Under Christian d. IV afløstes bøndernes avlingshøveri til Nygård mod en fast årlig afgift. I lensregnskabet hedder det: at "kongen ved brev af 3. juni 1604 har tilladt, at de gårdmænd der hidtil har pløjet og gjort høstarbejde på Nygård, må blive forskånet derfor med en afgift på 1½ daler årligt af hver fuldgård.". Samme år nævnes det, at Nygårds underliggende jorder bruges og udlejes til høbjergning og græsbed.

Haven på Nygård kaldtes i lensregnskaberne (1617-18) "Kongens urtehave". I regnskaberne kan man se, at der efter hårde vintre måtte købes frø i f. eks. Bremen, af artiskok, melon og mange andre sorter. Vinranker og figentræer måtte omhyggeligt vinterdækkes. Bestanden af roser og lavendler måtte suppleres. Christian d. IV har givet interesseret sig for haven, der var løngang og bro direkte fra kongens kammer lige ned i urtehaven.

Af lensregnskaberne ses det også, at kongen i forbindelse med jagter tilbragte nætter på Nygård bl.a. i 1618.

I 1620erne blev Nygård bortforpagtet til højestbydende.

Under kejserkrigen i 1625-29 ses Nygård at være blevet meget ilde behandlet, i øvrigt i lighed med egnens øvrige gårde. Egnen fik en stor skatenedsættelse "for at komme sig." og der betaltes ingen avlingspenge af Nygårds lejere.

Efter krigen var salpeterværket ved Borlev i lighed med Nygård "forfalden og nedbrudt", til opbygning af salpeterværket tog man blandt andet materiale fra ødelagte bygninger på Nygård, som man opgav at genopføre, så allerede da er Nygårds derute begyndt.

I 1634 ses Nygård at være forpagtet af egnens skovrider.

Et syn over Nygård, dateret d. 20. april 1643 (Thorstenson krigen startede d. 12. december 1643) Der nævnes her et "lidet og stort kancelli", hvilket sammen med et stort antal skrivelser der er indført i Kancelliets brevbøger, vidner om, at en stor del af regeringens førelse er sket fra Nygård. Endvidere står i synet, i spiret over den ene vindeltrappe hang en klokke. I det vestre hus i borggården var loftet så gammelt, at ingen uden fare kunne gå der på. I værelserne fandtes nogle rammer, men "kontrafejerne" var borte.

På den nørre side, østen ved trappen, som går ned til løngangen, var muren revnet ovenfra ved tre alen nede. Selve løngangen under broen fra borggården ud til haven var slet borte. Broen fra porten og til vindelbroen var med nye fjæl lagt. Vindelbroen var gammel. Den havde to jernlænker og oventil beslagen med jern.

Der fandtes ingen planker om urtehaven uden et gammelt gærde undtagen på et sted et stykke egeplankeværk

Synet er som nævnt foretaget inden Thorstensons krigsfolk invaderede landet, det kunne tyde på at forpagterne ikke har vedligeholdt bygningerne særligt godt.

Helt galt gik det efter Thorstensons hærgen, han gjorde det næsten helt af med den gamle borg.

Efter Thorstensonkrigens afslutning i 1645 dukker en synsindberetning op om kongens gård "Nygård" i Øster Starup sogn, hvor der skrives efter Thorstensons krigsfolks hærgen: *"De fire grundmurede huse i borggården var ganske på lofter, vinduer og døre ruinerede og meget nederfalden, murankre udbrudt og borttagne. Mange steder på tagene store huller opbrudt og tagstenene i stykker slagne. Fjellene af broen op til borggården er ganske nedbrudt og borttagne. Gravene udskårne og vandet udløbet, så gravene* findes ganske tørre, såvel som dammen i marken udskåren og udløben.*

Den lange sal (riddersalen) som er 30 fag og tækket med tegl, er næsten falden. Væggene en hel hob udfalden og borte. En liden stald er nedbrudt og findes nogle få sten og stolper på stedet. Huset i haven, som er 10 fag, er ganske øde og forfalden. Haven findes ganske øde og lukket set borte deromkring. Og findes på Nygård ganske intet inventarium".

*Gravene – Der er tidligere nævnt adskillige fiskedamme hørende til gården bl. a. "Smerlings dam" i Damgårds mark (Damgårds mark lå tæt ved nuværende Nygård). Hededammen på Ågårds mark.

Efter Thorstenson krigen og ikke mindst efter Karl Gustav krigen (1657-60), ser det ud til at borgen er så ødelagt, at den ikke egner sig til kongebolig og næppe heller til bortforpagtning, den benyttes nu til bolig for kongens embedsmænd og militær personer.

Få år efter skrev Frederik d. III til lensmand på Koldinghus, Ebbe Gyldenstjerne, at han agtede at lade det gamle brøstfædige Nygård nedbryde og blot reparere et eller to huse i ladegården. Til reparation af disse huse kunne tages materialer fra de øvrige bygninger, og hvad der blev tilovers kunne bruges til reparation af staldgården ved Koldinghus.

Kongen havde simpelthen ikke råd til at sætte gården i stand, i 1664 solgte han gården og byerne Borlev og Hesselballe samt noget af Ågård og Vr. Nebel til Simon de Petkum, Frederik d. III agent i Haag og Konsul i England, ved handelen var han kongens resident i London. Kongen forbeholdt sig forkøbsret til gården og fik efter kort tid gården tilbage, om det var fordi Simon ikke kunne betale, eller om det var fordi han var blevet forhadet blandt kredse i den danske adel for hans indsats for at få Leonora Kristine udleveret til Danmark, vides ikke.

Nygård stod formentlig sådan i en menneskealder, kun beboet af egnens skovrider. Men snart fik Nygård en anden bestemmelse.

Da hele krongodset under Koldinghus kort efter Christian d. V tronbestigelse (1670) blev udlagt til rytterdistrikt, og rytterne indkvarteredes hos bønderne rundt omkring i sognene, blev deres øvelsesplads ved Nygård, hvor regimentscheferne boede. Der rejstes ved Nygård flere "Rytterbarakker".

At der allerede før ordningen med rytterdistrikterne blev etableret, har boet militærpersoner på Nygård, vidner mange referater om i de omliggende herreders tingbøger.

Poul Benfeldt

Jerlev herreds tingbog 1653 nævner flere gange oberst Beenfeldt på Nygård, bl.a. skal herredsmændene færdiggøre deres gærder om Nygårds skovmark og alle forbydes at have heste, hopper eller kvæg på Nygårds mark mod oberstløjtnant Beenfeldts vilje. I 1663 stævner kaptajn Jokum Behnfeldt i Ågård på vegne af sin broder oberst Poul Beenfeldt, Søren Pedersen i Hesselballe, der i 1657 har købt en englod på Nygård mark for 10 rdl. og endnu skylder pengene. Beenfeldt har formentlig boet på Nygård.

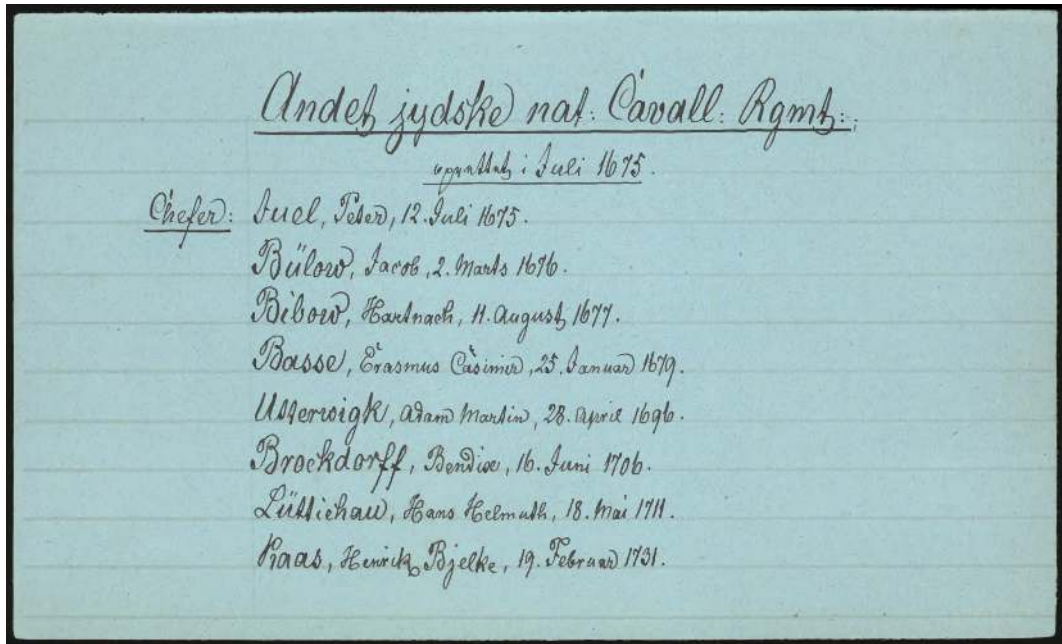

Poul Beenfeldt der nævnes i tingbøgerne er den samme, Poul Beenfeldt der var kommandant på Kronborg 1653 - 59 og blev dømt til døden for overgivelsen til svenskerne, men blev benådet, han døde 1676 og hans kapel og epitafium findes i Sct. Nikolai kirke i Kolding.

Herman Breckling (d. 1689)

I 1665 til 1669 dukker et nyt navn op i tingbøgerne i forbindelse med Nygård nemlig Herman Breckling, som benævnes som fuldmægtig på stedet. I 1669 benævnes han som forrige forvalter på Nygård.

I Jerlev Herreds tingbog 1666 berettes om syn på kgl. majestæts enemærke befandtes 24 ege, store og små, 45 bøge, store og små, hvor ud af er hugget syv til Fredericia fæstnings fornødenhed efter beretning. Hvilke forskrevne ege og bøge forvalteren på Nygård beretter at være hugget til Nygårds bygnings fornødenhed. At der er hugget træ til reparation af Nygård er højst sandsynligt efter Karl Gustav krigens ødelæggelser, som i lighed med andre af sognets gårde sikkert har lidt stor skade.

Arkivkort fra Forsvarets arkiver, Den Danske Landarme', Kavalleri.
Det var Andet Jydsk nationale Cavalleriregiment som havde hjemme på Nygård.

Oberst Peder Juul

Den næste i rækken af beboere på Nygård er oberst Peder Juul, hvornår han er flyttet ind vides ikke. Når vi ved, at han har boet på Nygård, er det fordi, det nævnes i en retssag, hvor hans efterfølgers enke forsøger at få kompensation for de udgifter hendes mand, oberst Erasmus von Bassen har afholdt på Nygård. I retssagen nævnes det, at da Bassen antog Nygård, var bygningen meget ond og forfalden. - Ved oberst Bassens tiltræden var det store hus af salig forrige oberst Peder Juul således repareret, at Peder Juul først logerede der og efter ham Bassen, som foretog nogen reparation.

Jerlev herreds tingbog syn 19. oktober 1670, formentlig i forbindelse med oberst Juels indflytning:

Regimentskriver Anders Nielsen Lindvig på vegne af velbårne oberstløjtnant Peder Juul, et synsvidne: Stævning til Byrge Christensen på Nygård. Synsvidner: De var den 5. oktober opkaldet på tinget til at syne Nygård og dens bygning og bese gårdens brøstfældighed og nylige reparation. Det nordligste murede hus befandtes nyligen repareret, af oberstløjtnanten forfærdiget og betalt. Det østre hus af sten ganske øde på muren og ej nogen ovenel derpå, men en del af muren nedfaldet. Kælderen ganske øde uden nogen gamle bjælker og ej noget loft. Det sønderste murede hus findes ganske brøstfældigt på mur, tække, og skelrum var ej uden to gamle døre .... Oksehuset: ... om det ikke fanger redning, vil det falde ned. Og blev Byrge Christensen tilspurgt af oberstløjtnantens fuldmægtig, om der var nogen inventarium af levende eller døde varer, være sig ved hvad navn det og kunne have, der på gården, som han fra sig på gården ville levere. Da svarede Byrge Christensen, at der ganske intet levende eller dødt til inventarium fandtes uden gården i sig selv. Og befandtes fyrretræer, som Børge Christensen berettede at tilhøre Hermand Brenkeling (?), 46 stykker, egetømmer 16 stykker. Så tilspurgte regimentskriver Anders Nielsen Lundvig i dag for tinge Byrge Christensen, hvem der havde ladet den reparerede bygning bekoste. Svarede, at det havde oberstløjtnanten.

Oberst Erasmus Casimir von Bassen og Elisabeth Sophie Rantzau

Hvornår Oberst Bassen, hvis fulde navn var Erasmus Casimir von Bassen, er flyttet ind vides ikke, Bassen har forpagtet gården, i matriklen 1688 står at kongen ejer gården, men den bruges af oberst Bassen. I 1688 fik Bassen kongens tilladelse til at nedsætte sin afdøde hustrus lig i Øster Starup kirke: "uden jordpåkastelse og ceremoni, da hun var af en anden religion". Bassen var oberst for et nationalt regiment til hest, han har formentlig været tysker og ligeså hans afdøde hustru, som sikkert har været katolik. Bassen giftede sig igen i 1690 med Elisabeth Sophie Rantzau ud af den kendte adelsslægt Rantzau, hun ejede Tandrup gods i Vendsyssel.

Ved høringerne i Vejle 1681 om rytterbøndernes forhold i lenet, betegnedes Bassen som en god officer, der holdt en fremragende mandstugt blandt sine undergivne. Bassen døde i 1696, (han er formentlig begravet i Øster Starup). Det er efter hans død, at hans hustru Elisabet Sophie forsøger at få kompensation for de forbedringer, der er gjort på Nygård i Bassens tid.

Fredag den 21. august 1696 er noteret i Anst-Jerlev-Slavs herreders tingbog: Løjtnant Mandrup Due på vegne af sal. oberst von Bassens enke frue Elisabeth Rantzau har stævnet regimentskriver Johan Hollænder angående Nygårds tilstand, som den var, da oberst von Bassen antog den.

Vidner: Da oberst von Bassen antog Nygård, var bygningen meget ond og forfalden. - Ved oberst Bassens tiltræden var det store hus af sal. forrige oberst Peder Juul således repareret, at Peder Juul først logerede der og efter ham Bassen, som foretog nogen reparation. - Hus for hus beskrives. - Regimentskrivener spurgte, om ikke det store stenhus, som nu er nedfaldet, ikke var større og højere på muren, da von Bassen kom til Nygård, end det er nu. - Jo, og da stod der en skorsten i hver --- --- der er købt og til Nygård ført og der er opbygget, og hentede Peder Kyed med sine heste og vogn en del deraf, hvortil han af den tids regimentskriver blev beordret --- han ved ikke, hvor høj muren var i alen, men så vidt han mindes, var begge sider af muren lige høje.

Fredag den 4. september 1696 fortsætter tinget. Morten Lauridsen af Nygård begærede på vegne af frue Elisabeth Sophia Rantzau, at Niels Kyed i Starup måtte vidne om Nygårds bygning, hvorledes den forefandt, da oberst von Bassen antog den, og hvad reparation og forbedring han bekostede. - 1) Da salig oberst Peder Juul antog Nygård, var borggården så godt som ganske øde og forfalden, så det var næppe, at han med sin kæreste og børn kunne bebo den for regn, storm og vejr. Derfor måtte alle øjeblik være sig formodende, at det søndre og nordre hus i borggården skulle falde ned og slå dem ihjel. - 2) Peder Juul beboede Nygård en tid lang (der var blevet spurgt om 6 år). - 3) Der var hverken stuer, kamre, tag eller loft i oberst Juuls tid, som det østre hus i borggården nu står. - 4) På borggården var dengang ingen bygning, som folk kunne bebo, uden det nordre hus samt et bryggers og baghus og et skolehus (?), som var med halvtag bygget op til muren. - 5) Der stod ingen flere huse i ladegården end laden, som var helt forfalden og nok så øde, at de ej kunne have det lidet --- korn deri forvaret for regn og sne ---- - 7) Der blev intet bygget, hverken på borggården eller ladegården, før end oberst von Bassen var ankommet. Som det ses af retssagen, så var Nygård tilstand ikke længere en kongebolig værdig, forfaldet var langt fremskredet og skulle snart føre til det før så statelige adelshus og kongeboligs endeligt.

Oberst Adam Markus von Üttervig

I retssagen nævnes, at oberst Adam Markus von Üttervig* skal overtage Nygård efter Bassen, det nævnes at afhjemle et syn på Nygård, som er foretaget på ordre fra de høje herrer deputerede i Land- og Sø Etatens General Commissariat i anledning af overdragelsen til oberst Üttervig. Om Üttervig nogensinde flyttede ind på Nygård vides ikke, det er ikke at finde i tingbøgerne, måske var gården alligevel for ringe. I Anst-Jerlev-Slavs herreders tingbog 1701 nævnes forpagter og antsskriver på Nygård signeur Peder Pedersen (Bubel), i anledning af at han har overfaldet en kongelig majestæts rytterbonde. Peder Pedersen optræder i et væld af retssager, men forsvinder helt ud af billedet i midten af 1703. (Se nederst på siden om Peder Pedersen)

* Formentlig den oberst Üttervig der med den hvervede hær var udlejet til England, hvor han i Frankrig faldt i kamp mod hertugen af Marlborough d. 15. juni 1705.

Brigader Frederik de Leegardt

I 1706 dukker en ny militærperson op i forbindelse med gården, idet oberst brigader Frederik de Leegardt fremlagde nogle håndværkeres vurdering af Nygårds bygningers brøstfældighed og reparationsomkostninger. Og i 1707 fremlagdes specifikation af brigader Frederik de Leegardt på de omkostninger brigaderen tid efter anden har betalt til Nygårds bygningers reparation, samt kvittering fra regimentskriver Jens Ducke lydende på 3 rdl. 3 mk. 3 1/5 skilling, som brigaderen har betalt for Nygårds hartkorn til misdæderes henrettelse og idømte straf, ialt 106 rdl. 5 mk. 11 sk. - Jørgen Weisbach og David Hansen af Brakker huse, tømmermænd, tillige med Detlef Murmester og Jep Hansen tækkemand af Vester Nebel bekræftede, at de havde fået deres betaling, og at de havde anvendt de anførte materialer til reparationerne. Generalleutenant de Leegardt var gårdens sidste beboer.

Øster Starups bønder ånder lettet op

I 1717 bestemtes, at rytterne der var indkvarteret på ryttergårdene, til bøndernes store henrykkelse, skulle indkvarteres i købstæderne. Nygårds bygninger blev nedbrudt, jorden indhegnedes og udlagdes til græsning og høavl for rytteriets heste.

I rytterbarakkerne ved Nyborg havde nogle husmænd omkring 1670 fået lov at tage bolig, idet rytterne jo kun benyttede dem en ganske kort tid af året. Det var disse barakmænd, der købte en del den jord, der blev solgt fra Nygård. De fik 48 tdr. hartkorn af Nygårds hovedgårdstaxt mod en årlig afgift af 292½ læs hør og forpligtelse til selv at opføre boliger på deres nye jord. Som boende på hovedgårdsjord fik disse bønder adskillige friheder, således bl. a. tiendefrihed, og blev kaldt selvejere, men dette selveje havde ikke meget at betyde, idet kongen forbeholdt sig relutionsret (d. v. s. ret til at købe ejendommene tilbage), og denne ret måtte de siden dyrt afkøbe ham. Den nye landsby, der derved blev skabt, kaldtes Nyborg, hvilket også fremgår af Øster Starup kirkebog. Men i folkemunde fortsatte man med at sige "Æ barakker", som siden er blevet til Brakker.

Ved den store auktion over det kongelige gods i 1765, var der foruden de 48 tdr. hartkorn de Brakker mænd havde fået, var der endnu et stykke af hovedgårdstaksten tilbage det såkaldte "Nygårds kobbel", det blev solgt til monsieur Rasmus Dreyer på Dons Mølle. Nygårds kobbel blev ved flere handler senere til "Phønixborg".

Indenfor Øster Starup sogn indtog de Brakker gårdmænd i mands minde en særstilling og det kom ikke sjældent til små optrin mellem dem og den øvrige del af sognets gårdmænd. Senest kom det til udtryk i 1942, da Øster Starup kirke overgik til selveje, hvor mange hartkornsejere var gået over til frimenigheden, til gengæld var der ca. 40 ejendomme i Brakkerområdet, der fra 1766 havde været tiendefri og således ikke kirkeejende og tiende betalende. De bruger dog alle Starup kirke til kirkelige handlinger og yder "en fra gammel tid latterlig lille ydelse" til kirken. Disse to forhold er den væsentlige årsag til, at man i 1941 søgte om at kirken kunne overgå til selveje, hvilket bevilligedes.

Sådan endte sagaen om Nygård, ærgerligt, at vi i Øster Starup sogn ikke har en borg med voldgrave og løngange, med fiskedamme og urtegård, men vi har historien og den er også spændende.

Kilder:

Jyske samlinger og tidsskrift

I et jysk Rytterdistrikt 1681. Af Mogens Lebech Frederiksen

Om de kongelige Nathold, Borgeleier og Giæsteri i Danmark, under Christian den Tredie og Frederik den Anden, af Lands-Overrets- samt Hof- og Stadsrets-Assessor. P. V. Jacobsen,

Kronens Mageskifter under Frederik 2. Af THOMAS B. BANG.

Kong Frederik II's Kalenderoptegnelser for Aarene 1583, 1584 og 1587. Udgivne af Otto Carøe.

Uddrag af K. Christian den Fierdes Skrivcalendere, C. Molbech

Bidrag til Danmarks Personal- og Tids-Historie i det 16de Aarhundrede, ved Justitsraad og Committeret i Rentekammeret. P. V. Jacobsen

Om Kong Frederik den Andens Forhold til nogle af de øverste Rigsebedsmænd og enkelte andre Adelige.

Af Elbo Herreds Historie Af Mogens Lebech Frederiksen

Anst herreds tingbøger

Jerlev herreds tingbøger

Anst-Jerlev-Slavs herreders tingbøger

Brusk Herreds tingbøger

Øster Starup Sogn i Brusk Herred, Poul Lindholm, 1911

Vejle amts årbog 1968

Kancelliets Brevbøger

Finn Holbek genealogi

www.roskildehistorie.dk

Skeel & Kannegaard genealogy

Nygaards sedler

P. Eliassen, Nygaard, Vejle amts årbog 1908.

A. Thygesen, De gamle herregårde i Starup Sogn, Vejle amts årbog 1938

Gravsten og epitafier i danske kirker.

Kronens skøder på erhvervet og afhændet jordegods i Danmark v. L. Laursen

Jydsk historie og topografi VI. Bind 1876-77

Koldinghus lensregnskaber

Arkæologisk Fund ved Kolding.
Kolding, 12. Januar.1905

I Øster Starup Sogn, Brusck Herred har man fornylig begyndt paa at udgrave nogle interessante Ruiner. Længe havde man vidst, at der paa en Banke Nord for Gaarden " Terpsminde " fandtes Murbrokker i Grunden lige under Plovfuren, og i de svundne Aarhundreder er der vistnok flere Gange ført smaa Partier Munkesten bort fra Pladsen, men endnu aldrig før har man forsøgt at afdække større Stykker af Fundamentet. De foretagne Udgravninger viser saa kolossale Bygningsfundamenter, at Undersøgelsen deraf vil være i høj Grad af Interesse, og efter at Indberetning om Fundet er indgaaet til Nationalmusæets 2. Afdeling har dennes Leder Dr. phil. Mollerup besluttet en af de nærmeste Dage at sende Musæets Arkitekt Hr. Smith herover for at foretage en Del Opmaalinger. De fundne Ruiner er som sagt af meget stor Udstrækning. Man har saaledes afdækket Fundamentet af en Mur, maaske en Ringmur, i en Længde af 70 Alen. Fundamentet er kun 23 Tommer bredt. I ca. 3 Alens Afstand fra denne Mur er der et parallelt løbende Fundament, hvilket ogsaa kunde tyde paa en muret Gang eller lignende. Et andet Sted er der fundet Grundsten (S y l d ") sammenføjede med Kalk, to tre Alen brede og lige saa dybt ned i Grunden. De Mursten, som Bygningen har været opført af, er røde Munkesten, af de sædvanlige Dimensioner. Hist og her er der benyttet Sten, der allerede er benyttet en Gang tidligere. Ligeledes findes hist og her Munketagsten, flere forskellige Former. Ved den nordlige Ende af Voldstedet er en meget stor Flade dannet af Munkesten, enten et stort .Gulv eller maaske en Gaardsplads, og sønden for Voldstedet findes en brolagt Plads. Hele Voldstedet, der ejes af Proprietær Poul Terp. " Terpsminde " , er i Øst og Vest ca. 300 Fod og i Syd og Nord ca. 1000 Fod. Paa alle Sider synes det at have været omgivet af dybe Voldgrave. Voldstedet ligger paa Brakker Mark, der tidligere har tilhørt den gamle Hovedgaard " N y g a a r d " .

Navnet Brakker er en senere Form af det oprindelige Navn "N y g a a r d s Barakker" Der er derfor ingen Tvivl om, at de fundne Ruiner er af det gamle Slot " Nygaard", Sten Skeels gamle Stamsæde. Gaarden hed oprindelig " M ø g t v e d " eller "Mylihved " og nævnes første Gang omkring Aar 1400. Den ejedes da af Albert Rytter eller Skeel, der i 1401 paa Jerlev Herredsting dræbtes af Hartvig Limbæk. Han er den første Skeel, der kan indordnes i de Skeelers Stamtavle, og fra ham nedstammer alle de, der bærer dette gamle Adelsnavn. Sidst ejedes Møgtved af Iver Andersen Skeel, der endnu levede 1489 og som menes at have nedrevet Slottet og opbygget det andet steds paa Marken, idet han fra nu af omdøbte det til "Nygaard". Under dette Navn blev Gaarden i 1578 af fru Ingeborg Skeel afhændet til Kong Frederik II., der gav hende "V o r g a a r d " i Vendsyssel i Bytte. Om Slottets "kongelige tid" ved man god Besked, idet der i Rigsarkivet findes flere Synsforretninger over Slottet. Den ældste er fra 1585 og foretoges i Anledning af, at Caspar Marckdaner overtog Koldinghus Lehn med de kongelige Slotte Vamdrup, Koldinghus og Nygaard efter sin Forgænger. Lehnsmanden Henrik Velov. I 1765 afhændedes Kronens Godser i Koldingegnen ved en Auktion, der afholdtes paa Koldinghus 30. Maj og følgende Dage. Marken, hvor Ruinerne ligger, blev da købt af en Mand ved Navn Lytsen. Mærkeligt nok fik han og flere andre Købere af Jordlodderne Betaling til at føje Navnet "N y b o r g " til deres Navn. Tilnavnet er først i vore Dage sløjft. Paa et Udskiftningskort fra 1772, der ejes af Proprietær Terp, ses afsat en gammel Adelvej der fører fra Ruinerne til Adelsgaardene og Borgene i det to Mil brede Egtved Sogn.

For Fuldstændigheds Skyld skal her genfortælles nogle af de Sagn, der fortælles om Nygaard. Ridderen paa Nygaard skulde drage i Krigen, men han havde tre dejlige Døtre og det var ham en Hjertesag, at hans Børn ikke skulde blive efterstræbte, medens han var borte. Han besluttede derfor at lade dem indmure i Løngangen, der førte til Smallekobbøl mellem Brakker og Fønixborgs Skove. De forsynedes med Mad og Drikke for lange Tider. Men Ridderen og hans Svende faldt i Krigen, og ingen anden kendte Hemmeligheden. Levende begravet maatte Jomfruerne omsider sulte ihjel. Siden den Tid spøger de forskellige Steder i Egnen. Nu skal det dog være længe siden, man har hørt fra dem. Sidst skal de være set af døde Proprietær Lind til Nygaard - det nuværende Nygaard ligger noget vestligere - men Proprietær Terp mener rigtignok, at " S p ø g e r i e t " var et Udslag af, at Lind følte det som et Savn, at det nuværende Nygaard ikke havde sit Spøgeri. Naar Løngangen findes, skal Jomfruerne faa Fred. Proprietær Terp haaber paa at blive Finderen. Der

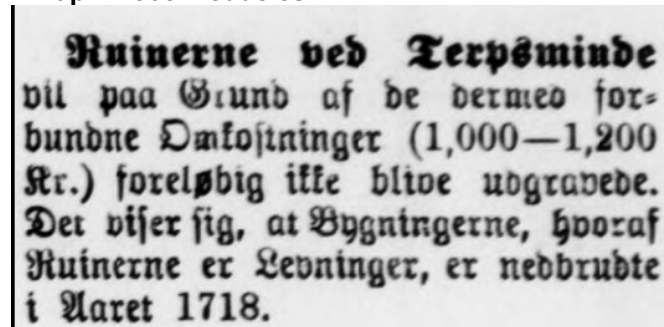
er rigtignok den Hage ved Sagnet, at der dog maa have været nogle, der har vidst Besked med Jomfruernes indemuring, for hvem kunde ellers fortælle Historien? Et andet Sagn fra den gamle Borgplads er tillige Vidnesbyrd om, i hvor høj Grad Overtroen endnu har Magt. Liden Else, Borgherrens Datter, var blid, god og dejlig. Hendes guldgule Haar var faa stort, at hun kunde skjule sig deri. Liden Else elskede en fattig Svend og holdt Stævnemøder med ham i Lunden Nord for Borgen. Hun faldt for sin Elskov og dømtes da til at dø i Pigtønden, der forspændt med vilde Oxer trillede afsted, indtil hun var død. Hvor Oxerne standsede med

Tønden, skulde Liget af skøn Else begraves. Hun blev derefter gravet ned i en lille Englod, øst for Brakker Skov. Endnu kaldes Engen for "E l s e s i g". En stor Sten, vistnok den største i Egnen, væltedes hen paa hendes Grav. Kirkestien fra Brakker fører der forbi. Proprietær Terp fortæller: I min Barndom havde næsten alle gamle i maaneklare Nætter set liden Else sidde paa Stenen og kæmme sit Barns Haar. Mellem os Skoledrenge - vi var ellers forsorne nok - var der den usvigelige Tro, at om nogen efter Solnedgang vilde sætte sig paa den Sten, blev han aldrig til Menneske mere. Stedet hører her til Gaarden, og i Halvtredserne bestemte min Fader, at han vilde have den Sten bort, til stor Forargelse for Byens offentlige Mening. Han lod den kløve op og køre hjem, hvor han samlede den igen og lod den stille op i sin oprindelige Form Nord for Stuehuset, hvor den saa stod et Par Aar, indtil han brugte de smukke, lange Sten som bageste Rand i Baasene i Kostalden. Jeg husker endnu, hvor Folk var vrede, og hvilke ilde Spaadomme der lød om, at nu vilde der aldrig blive Fred i Gaarden, at han nok skulde komme til at tage Stenene op igen osv. Men mine Køer staar den Dag i Dag paa Stenene. I Halvfjerdsenerne lod jeg Engstykket udgrøfte for at beplante det med Birk og Naaetræer, og saa højt oppe i Tiden maatte jeg opleve, at vedkommende Arbejdsmand, der var her paa attende Aar, kom flygtende hjem: Han kunde ikke nære sig der, for liden Else havde vist sig for ham som en hvid Skikkelse og truet ad ham." Det skal her endnu nævnes, at der Syd for Fønixborg, der ligger et Stykke øst for "T e r p s minde", ligger et andet Voldstykke, betydeligt mindre end Voldstedet paa "T e r p s m i n d e". Dette Voldsted, der ligeledes ligger paa et Grundstykke, der før 1765 har hørt til

"N y g a a r d", findes afsat paa Maalebordsbladene. Det er ganske mærkeligt, at den historisk interessante Koldingegn kun i saa forholdsvis ringe Grad har været Genstand for Historikernes Interesse. Beboet fra den fjerneste Oldtid, altid liggende indenfor Begivenhedernes Ring, burde Koldingegnen underkastes en nøjere arkæologisk Undersøgelse, ledsaget af et grundigt Arkivstudium. Det vil være en smuk og passende Begyndelse, om Undersøgelsen af det gamle "N y g a a r d"s Ruiner dannede Indledning.

P. Eliassen.

14. april 1905 meddeles:

Ruinerne ved Terpsminde
vil paa Grund af de dermed for-
bundne Dødsfald (1,000—1,200
Kr.) foreløbig ikke blive udgravet.
Det viser sig, at Bygningerne, hvoraf
Ruinerne er Levninger, er nedbrudte
i Aaret 1718.

Artikel skrevet i Kolding Folkeblad 4. november 1913, af Lokalhistorikeren P. Eliassen, Kolding

Bondeplageren paa Nygaard.

Han solgte Folk fra Brakker og bankede Beboerne i Aagaard

Der var omkring Aaret 1799 en Mand i Koldingegnen, der i den Grad optraadte overfor Bønderne, at selve Amtmanden paa Koldinghus, Schwartz, skønt indvandret Tysker og fremmed for Befolkningen, protesterede energisk mod hans Færd og trak den frem for Retten. Bondeplageren var en Amtsskriver Peder Pedersen, og Amtmandens Protest 1698 mod at slaa "Kongens Bønder" har i sin Tid været omtalt her i Bladet. Den rare Amtsskriver Peder Pedersen boede oprindelig i Kolding, men kort efter 1799 flyttede han fra Byen. En gammel Tingbog viser, at han da blev Forpagter af:

Nygaard i Starup Sogn,

hvor han, Amtmandens Klage til Trods, fortsatte sine Bondeplagerier. Amtmand Schwartz var i Mellemtiden død, og maaske hans Efterfølger, Amtmand Woyda, ikke har brudt sig saa meget om Amtsskriverens Færd, hvorom Tingbogen fortæller:

(Fredag den 4. August 1703.) For Retten fremkom Hans Hansen af Nygaards

Bracker-Huse (c: Brakker) og vandt ved Ed med opholdne Fingre efter Loven, at han for nogen rum Tid siden, som han tillige med hans daværende Nabo, Mads Lauritzen i Nygaards Bracker-Huse boende, var tilsammen paa Nygaard og der tærskede for Forpagteren, Signor Peder Pedersen, da befalede bemeldte Forpagter, at de skulde tage Heste og Vogn og Rug derpaa og køre dermed til Kolding og levere samme Rug i Johan Pouekes Hus, hvilket de ogsaa gjorde. Og som de havde leveret Rugen i Huset, da var der tvende Underofficerer i samme Hus, som mod Mads Lauritzens Vilje og Samtykke anholdt ham, at han ikke maatte komme hjem igen eller slippe løs fra dem, men de sagde, han skulde:

blive og være Grenaderer

og da han i Førstningen ej vilde samtykke eller sige Ja dertil, da truede og undsagde de ham og sagde, det skulde intet hjælpe ham, enten han sagde Ja eller Nej. De vil da binde Hænder og Fødder paa ham og føre ham til Fredericia, thi de havde alt forud betalt og givet Penge for hannem, at de maatte tage ham: derfor skulde han følge med, enten han vilde eller ej, saasom signor Peder Pedersen, Forpagter paa Nygaard, havde

taget Pengene for ham.

Dernæst fremvist« de en Skrivelse fra fornævnte Peder Pedersen med Formelding, at de skulde tage Mads Lauritzen med sig at være Grenaderer. Videre tilstod bemeldte Hans Hansen, at han hverken saa eller hørte, langt mindre ved af at Mads Lauritzen havde nogen Omgængelse, Gemenskab eller Selskab med samme Officerer, hvor af de kunde have nogen føjelig Aarsag at tage ham med sig, eftersom de ikke havde være: udsat og givet Forlov dertil med forhen oplagt Raad ved Peder "Pedersens Skrivelse, som de fremviste. Da Hans Hansen vilde drage fra Kolding og hjemad og ikke maattefaa Malts Lauritzen med sig, da sagde de to Underofficerer til ham. at han skulde sige til Forpagteren Peder Pedersen, at dersom han vilde Skikke

de andre to Karle,

som han ogsaa havde lovet dem, saa vilde de give ham lige saa meget for hver as dem, som de gav ham for Mads Lauritzen. Men hvor mange Penge det var, det sagde de ikke. Der var i Johan Pouckes Hus flere andre, der hørte alt dette, saaledes Søren Sørensen at Dons og Hans Søstersøn og en Skipper Bendix fra Kolding.

Paa all delte gjorde Hans Hansen sin Ed. Man hører ikke mere om den stakkels Mads Lauritzen, der sagtens trods alt er kommet i Trøjen. Derimod skildres i Tingbogen fra samme Aar et

Optrin i Aagaard:

Fredag den 8. September 1793 kom Peder Pedersen ridende i Mads Iversens Gaard i Aagaard og havde med sig to Soldaler til Fods. Mads Iversen kom ud og tog imod ham, sigende: "Velkommen Hr. Amtsskriver" Derpaa gik Peder Pedersen forran ind i Huset og sagde: "Kom med, Mads Iversen, thi jeg har noget at tale med Eder om."

Da de var komme: ind, spurgte Peder Pedersen: "Hvor er de Svin blevet af, der er taget ind paa Nygaard?"

Mads Iversen svarede: "Det ved jeg ikke" "Ja, jeg skal lære dig!" udbrød Peder Pedersen og, slog paa Mads Iversen med sin Kæp. Soldaterne tog ved hver Arm paa Mads Iversen og holdt ham imens. Mads' Kone kom imellem og sagde: "Hr Amtsskriver, slaa ikke min Mand!" Derpaa trak Soldaterne af med Mads Iversen ned ad Gaden, indtil de kom til Kaptajn Beenses Enkes Gaard, Hvor Mads Iversen raabte:

Er der ingen, der vil

hjælpe mig?"

Kaptejn Beenfelds Enke, Anne, stod i Gaardsporten og sagde: "Hold op Hr. Amtsskriver! Slaa ham ikke saa!" Hvortil Peder Pedersen svarede: "Hvad siger du, din Taske," red hen til hende og slog hende med sin Kæp baade paa Hovedet og Arm. Peder Pedersen var under alt dette til Hest. Oprinet blev set af mange Mennesker Gaden langs. Da han slog til Mads Andersen udenfor Kaptajnsenkens Gaard, prøved Mads' Kone ogsaa her at kaste sig imellem sin Mand og Amtsskriverens Kæp. Mens Vidnerne afhørtes for Retten, kom Amtsskriveren til Stede, og Mads Iversens Sagfører opfordrede ham til al sige, hvad de to Soldater hed, og til hvis Regiment de hørte, men Amtsskriveren vilde ikkesige det, men krævede Sagen behandlet for en anden Ret.

Den gamle Tingbog, der er i høj Grad medtaget af Fugtighed, mangler de følgende Blade. Men maaske der en anden Gang kan findes mere om Amtsskriver Peder Pedersen og hans Færd i Egnen. I ovenstaaende er der kun slettet et Par Gentagelser; hver Enkelthed er ellers korrekt. Hvor Mads Iversens Gaard laa, kan jeg ikke angive. Kaptajn Joachim Beenfelds og senere hans Enke, Anne Beenfelds Gaarder ifl. Lindholms Bog "Haastrupsminde" Joachim Beenfeld var en Bror til Oberst Beenfeldt, der ligger begravet i Kolding Kirke.

P. Eliassen.